

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small crossbar, and the letter "k" has a small crossbar. The background of the page features a large, abstract graphic of overlapping pink and white shapes, resembling a stylized letter 'D' or a large 'C'.

Jyri Huhtinen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Tulkki, AMK
Viittomakielentulkki
Opinnäytetyö 2021

PUHEENTOISTO KUUROSOKEALLE ASIAKKAALLE

TIIVISTELMÄ

Jyri Huhtinen
Puheentoisto kuurosokealle asiakkaalle
36 sivua ja 3 liitettä
kevät 2021
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto
Tulkki (AMK), viittomakieli ja tulkkaus

Puheentoisto on yksi kuurosokeiden asiakkaiden käyttämistä tulkkausmenetelmistä. Opinnäytetyössä tutkittiin, millaista heidän mielestään on hyvä puheentoisto. Tavoitteena oli selvittää, miten tulkkiin, tilanteeseen ja puhujaan liittyvät seikat vaikuttavat puheentoistossa ja miten ne tulisi huomioida, jotta tulkkaus olisi toimivaa. Koska puheentoistosta oli haastavaa löytää tietoa, tavoitteena oli myös lisätä tulkkiin ja tulkkiopiskelijoiden tietoa puheentoistosta tulkkausmenetelmänä.

Opinnäytetyön lähestymistapa oli laadullinen tutkimus ja menetelmänä käytettiin puolistrukturoitua yksilöhaastattelua. Haastateltavina oli neljä eri-ikäistä puheella kommunikoivaa kuurosokeaa ihmistä. Työn tilaaja oli Suomen Kuurosokeat ry.

Haastateltavat käyttivät puheentoistoa tilanteissa, joissa on taustahälyä tai vilkasta keskustelua. Heistä oli tärkeää, että tulkki toistaa puhujan murretta, äänensävyjä ja vivahteita, koska ne auttavat tilanteeseen orientoitumisessa. Jos puhe on vauhdikasta, tulkin toivottiin toistavan olennaiset seikat tai tiivistävän puhetta. Tärkeänä pidettiin myös tulkin kykyä mukautua erilaisiin tulkkaustilanteisiin. Tulkin sijoittumisella tai äänen korkeudella ei ollut enää suurta merkitystä, koska kuulon apuvälineiden tekniikka on kehittynyt.

Kuurosokeat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Siksi tulkilta odotettiin mukautumiskykyä ja herkkyyttä ottaa kuurosokean asiakkaan toiveet ja tarpeet huomioon. Asiakkaan näkö ja kuulo voivat vaihdella samankin tilauksen aikana, joten tulkin on hyvä hallita puheentoiston lisäksi myös muita kuurosokeiden tulkkausmenetelmiä ja osata yhdistellä ja mukauttaa niitä tarpeen mukaan. Puheentoistossa on tärkeintä toistaa puhetta selkeästi ja rauhallisesti.

Asiasanat: kuurosokea, puheentoisto, tulkkausmenetelmä

ABSTRACT

Jyri Huhtinen

Clear speech interpreting for a deafblind client

37 pages and 3 appendices

Spring 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Humanities

Interpreter, Sign Language and Interpreting

Clear speech interpreting is one of the interpretation methods used by deafblind clients. In this thesis it was investigated how deafblind clients would describe good clear speech interpreting. The aim was to find out how the issues related to the interpreter, the situation and the speaker affect the clear speech interpreting and how they should be considered to have functional interpreting. Since it was challenging to find information about clear speech interpreting, the aim was also to increase the knowledge of interpreters and interpreting students about clear speech as an interpreting method.

The approach of this thesis was qualitative research and the method used was a semi-structured individual interview. The informants were four deafblind people of different ages using speech as their main communication method. The subscriber of the thesis was the Finnish Deafblind Association.

Interviewees used clear speech interpreting in situations where there was background noise or lively conversation. It is important that the interpreter repeat the speaker's dialect, tones, and nuances, as they help in orienting oneself to the situation. If the speech is fast-paced, informants wished that the interpreter would repeat the essentials or summarize the speech. The interpreter's ability to adapt to different interpreting situations was also considered important. The position of the interpreter or the pitch of the voice is no longer of great importance, as the technology of hearing aids has advanced.

Deafblind people are a very heterogeneous group. Therefore, the interpreter was expected to be adaptable and sensitive to the expectations and needs of the deafblind client. The client's vision and hearing may vary during the same assignment, so that the interpreter should be able to master not only clear speech but also other interpreting methods for deafblind people and to be able to combine and adapt them as needed. In clear speech interpreting, the most essential is to repeat the speech clearly and calmly.

Keywords: clear speech interpreting, deafblind, methods of interpreting

VIITTOMAKIELINEN TIIVISTELMÄ

Jyri Huhtinen

Puheentoisto kuurosokealle asiakkaalle

36 sivua ja 3 liitettä

kevät 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Tulkki (AMK), viittomakieli ja tulkkaus

<https://youtu.be/ZoF0v-ydvME>

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 KUUROSOKEUS JA KOMMUNIKAATIO	6
2.1 Kuurosokeus	6
2.2 Kuurosokeiden kommunikaatio	7
2.3 Kuulon apuvälineet	9
3 KUUROSOKEALLE TULKKAUS	11
3.1 Kuurosokealle tulkkauksen osa-alueet	11
3.2 Puheentoisto	12
3.3 Puheentoisto tulkkausmenetelmänä	13
3.4 Kuurosokeiden kommunikaatio tulkkipolun koulutuksessa	13
3.5 Aiempia tutkimuksia puheentoistosta kuurosokeiden tulkkausmenetelmänä	13
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT	16
4.1 Laadullinen tutkimus	16
4.2 Haastattelu	16
4.3 Informanttien valinta	18
4.4 Tutkimuksen kulku ja tietosuoja	18
5 HAASTATELTAVIEN TAUSTATIEDOT	20
5.1 Haastateltavien kuulo- ja näkötilanne	20
5.2 Kommunikointi- ja tulkkausmenetelmät	21
5.3 Tulkkauspalvelun käyttö	22
6 TUTKIMUSTULOKSET	24
6.1 Puheentoiston käyttö tulkkaustilanteissa	24
6.2 Tulkin sukupuoli ja äänen korkeus	25
6.3 Tulkin sijoittuminen puheentoistotilanteissa	26
6.4 Murteiden ja äänensävyjen toistaminen	27
6.5 Vauhdikkaan puhujan toistaminen	29
6.6 Laulujen ja runojen toistaminen	29
6.7 Hyvän puheentoistotulkin ominaisuuksia	29

7 POHDINTA JA ARVIOINTI	31
LÄHTEET.....	34
LIITE 1. Tutkimuskirje	37
LIITE 2. Haastattelukysymykset.....	38
LIITE 3. Vinkkejä tulkille puheentoistotulkkaukseen.....	39

1 JOHDANTO

Kuurosokeat ja kuulonäkövammaiset ihmiset kommunikoivat hyvin monenlaisilla tavoilla ja siitä syystä tarvitsevat myös monenlaista tulkkauspalvelua. Vaikka vain pieni osa kuurosokeiden tulkkauspalveluihin oikeutetuista ihmisistä on täysin kuuroja ja täysin sokeita, heistä käytetään yleisnimitystä kuurosokea henkilö. Viittomakieliset kuurosokeat tarvitsevat usein tulkkausta puhutun ja viittomakielen välillä. Puheella kommunikoivat kuurosokeat sen sijaan saattavat tarvita kielen sisäistä tulkkausta, kuten puheentoistoa. Kuurosokeille tulkkauksessa tärkeitä menetelmiä ovat myös opastus ja kuvailu.

Kuurosokeiden eri kommunikaatio- ja tulkkausmenetelmiä on tutkittu Suomessa ja ulkomailla, mutta puheentoistosta on verrattain vähän kirjoitettua tietoa. Sen sijaan kokemuksesta tietoa on kertynyt niin tulkeille kuin puheentoistoa käyttäville asiakkaillekin. Olen työskennellyt viittomakielen tulkkina kolmisenkymmentä vuotta, ja työstäni suuri osa on ollut kuurosokeille tulkkausta. Siksi oli luonnollista valita kuurosokeiden tulkkaukseen liittyvä tutkimusaihe. Opinnäytetyön tiilajana oli Suomen Kuurosokeat ry. Järjestön kommunikaatiopäällikkö Riitta Lahinen toivoi, että tutkisin puheentoistoa kuurosokeiden tulkkausmenetelmänä, jotta siitä saataisiin sovellettavaa tietoa.

Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään muun muassa, miten eri kuulonapuvälineiden käyttö, kuulossa ja näössä tapahtuneet muutokset, tulkin äänen korkeus ja tulkin sijoittuminen kuurosokeaan asiakkaaseen nähdessä vaikuttavat puheentoistolla tulkkaukseen.

Tutkimuskysymykseni olivat

1. millä tavoin ja missä tilanteissa kuurosokeat henkilöt käyttävät puheentoistoa ja
2. mitä he odottavat siltä, jotta se olisi hyvää ja toimivaa?

Kysymyksiini hain vastauksia haastatteleamalla teemahaastattelulla neljää puheentoistoa kommunikointi- ja tulkkausmenetelmänä käyttävää kuurosokeaa henkilöä.

Monet asiakkaistani vuosien varrella ovat käyttäneet puheentoistoa, joten minulla on omakohtaista kokemusta aiheesta. Tavoitteenani oli opinnäytetyön kautta lisätä ja syventää omaa tietämystäni aiheesta sekä antaa eväitä myös muille, jo valmiille, tulkeille sekä tulkeiksi opiskeleville. Myös tulkkauspalveluita tarjoaville yrityksille sekä sitä järjestäville tahoille, kuten Kansaneläkelaitokselle, saamistani tiedoista saattaa olla hyötyä.

2 KUUROSOKEUS JA KOMMUNIKAATIO

2.1 Kuurosokeus

Kuurosokeaksi katsotaan ihminen, jolla on kuulon ja näön rajoitteiden takia toiminnallisia ongelmia jokapäiväisessä elämässään. Henkilön ei siis tarvitse olla täysin kuuro ja sokea. Kahden pääaistin, näön ja kuulon, eri asteiset rajoitteet ja niiden yhdistelmät ovat hyvin moninaiset, ja kuurosokeiden ryhmä on hyvin heterogeeninen. Suurin osa kuurosokeista näkee ja/tai kuulee jonkin verran vammayhdistelmän vaikeuden mukaan. Näön ja kuulon rajoitteet vaikeuttavat kuitenkin jokapäiväistä elämää, kuten kommunikointia, liikkumista, tiedon saantia ja orientoitumista tilaan ja ympäristöön. Näiden kahden kaukoaistin puuttuessa tai ollessa rajoittuneita, ihmisen täytyy korvata niitä muilla tavoilla, kuten tunto-, maku- ja hajuaistin sekä kehonliikkeiden ja -merkkien sekä muistin ja päättelykyvyn avulla. (Suomen Kuurosokeat ry 2011, 9, 41.)

Syntymästään kuurosokeilla ihmisillä toiminnan vajavuus on ollut joko syntymästään asti tai se on saatu ennen kielellisen kommunikoinnin kehitystä. Vammayhdistelmä on sen verran vakava, että näkö- ja kuuloaistin varassa toimiminen on vaikeaa ja niiden käyttö on satunnaista ja vaihtelee tilanteen mukaan. Muiden aistien ja taktiili- eli tuntoaistin käyttö on välttämätöntä. Synnynnäistä kuurosokeutta voivat aiheuttaa muun muassa vihurirokko-oireyhtymä, CHARGE-assosiaatio ja keskосуus, aivokalvontulehdus (meningitis) ja Usherin syndrooma. (Suomen Kuurosokeat ry 2011, 11–14.)

Kuurosokeutumisen syitä ovat ikääntymiseen liittyvät kuulon ja näön ongelmat, eri oireyhtymät (joista Usherin oireyhtymä on yleisin) sekä erilaiset sairaudet ja onnettomuudet. Osalla kuurosokeutuneista vammat pysyvät muuttumattomina koko ikänsä, osalla vammat etenevät. (Suomen Kuurosokeat ry 2011, 42.)

Usherin oireyhtymä on peittyvästi periytyvä, kuulonäkövammaisuutta aiheuttava sairaus. Suomessa se on noin 50 %:lla kuurosokeista (Salonen-Kajander 2010, 15). Oireyhtymää on kolmea tyyppiä. Kaikissa näkövamman aiheuttaa retinitis

pigmentosa, jossa verkkokalvo vähitellen rappeutuu. Usher-oireyhtymä aiheuttaa tavallisesti erilaisia toiminnalliseen näköön liittyviä ongelmia, kuten hämäräsokeutta, päivänvalossa häikäistymistä ja värien ja kontrastien erottamisen heikkenemistä. Retinitis pigmentosa verkkokalvoilla aiheuttaa myös muutoksia näkökentässä: se saattaa kaveta tai osia siitä saattaa hävitä. (Sankila 2010, 8–9; Hyvärinen 2010, 21.)

Oireyhtymään liittyvät kuulovammat ovat eri asteisia. Tyypin 1 oireyhtymässä vaikea kuulovamma on synnynnäinen. Sisäkorvan tasapainoelimen toiminta on sammunut kokonaan, ja se aiheuttaa vaikeita elämän mittaisia tasapaino-ongelmia. Tyypin 2 oireyhtymässä kuulovamma on keskivaikea, mutta sisäkorvan tasapainoelimen toiminta on normaalia. Tyypin 3 oireyhtymässä kuulovamma etenee ja myös siihen liittyy ongelmia sisäkorvan tasapainoelimen toiminnassa. (Salonen-Kajander 2010, 15.)

2.2 Kuurosokeiden kommunikaatio

Kuulonäkövammaisten kommunikaatiotavat vaihtelevat aistivammojen vaikeusasteesta riippuen. Kommunikaatioon vaikuttavat myös käytössä olevat kielet, muiden henkilöiden valmiudet kommunikoida sekä ympäristön olosuhteet. (Suomen Kuurosokeat ry i.a.)

Kuurosokea henkilö voi kuulon perusteella olla huonokuuloinen, kuuroutunut tai kuuro. Kuurosokean henkilön käyttämä kieli määräytyy yleensä sen mukaan, paljonko hänellä kuuloa jäljellä tai milloin hän on menettänyt kuulonsa. Jos hän on syntynyt kuurona tai menettänyt varhain kuulonsa, ensikieli on useimmiten viittomakieli. Jos taas hän kuulee tai on kuullut ja oppinut kuulonvaraisesti puhumaan, hän saattaa käyttää puhekieltä vielä kuuroutumisen jälkeenkin. Kieliä voidaan vastaanottaa ja tuottaa eri tavoilla ja eri viestintäkanavia käyttäen. (Lahtinen 2006, 185; Suomen Kuurosokeat ry 2011, 52.)

Viitottua kieltä voidaan tuottaa ja vastaanottaa eri tavoilla ja eri viestintäkanavia käyttäen. Viittomakieltä käyttävä kuurosokea, jolla näkökyky on riittävä, voi vastaanottaa viittomista vapaaseen tilaan joko normaalisti tai niin, että viittoja viittoo

pienesti kaventuneeseen näkökenttään ja/tai lähietäisyydeltä. Mikäli henkilö ei pysty näkemään vapaaseen tilaan viittomista, käytetään taktiilia, eli kädestä käteen, viittomista. Kuurosokean henkilön näkökyky voi vaihdella tilanteesta ja tilasta riippuen, jolloin eri tapoja voidaan yhdistellä. (Lahtinen 2006, 185–186.)

Suurin osa kuurosokeutuneista ihmisistä on kasvanut kuulevassa kulttuurissa ja käyttää puhekieltä ensisijaisena kielenään. Suurin osa heistä on säilyttänyt puhekykynsä, eli he pystyvät itse tuottamaan ja vastaanottamaan puhetta kommunikoinnissaan erilaisten teknisten apuvälineiden, kuten erityyppisten kuulolaitteiden, avulla. Puhetta voidaan toistaa sellaisenaan tai selkeällä huuliolla. Vastaanottaja voi päätellä puheen sisältöä puheen näkyvistä piirteistä kuten huulten, kielen ja leuan liikkeistä ja täydentää sitä eleiden, ilmeiden, kehonkielen ja tilannevihjeiden perusteella. Huulioluku tukee puheen ymmärtämistä, vaikka ei kuulisi-kaan puhujan ääntä. Jos kuuloa on jäljellä, rauhallisella ja selkeällä puherytmillä, puheen voimakkuudella ja tärkeiden sanojen toistamisella voidaan edesauttaa kommunikaatiota. Myös oikea etäisyys apuvälineeseen (esimerkiksi kuulokoje tai mikrofoni) on tärkeä. (Suomen Kuurosokeat ry 2006, 53; Lahtinen 2006, 188; Kuuloliitto ry 2016, 5.)

Kuulemisen lisänä voidaan käyttää muita kommunikaatiostrategioita näkö- ja tuntoaistin kautta. Kommunikoinnin vastaanottamisen tukena voidaan käyttää esimerkiksi kirjoittamista. Keskustelukumppani voi kirjoittaa oman viestinsä tietokoneella tekstinä tai käsin paperille tai vastaanottajan käteen. Jos näkökyky ei riitä lukemaan tekstiä, apuna voi käyttää keskustelulaitteistoa, joka muuttaa tavallisen tekstin pistekirjoitukseksi. (Suomen Kuurosokeat ry 2011, 53.)

Sormiaakkosviestinnällä eli viittomalla viittomakielen sormiaakkosilla sanan ensimmäiset kirjaimet, voidaan edesauttaa puheen ymmärtämistä. Puheen tukena voidaan käyttää myös viittomia tai viitottua puhetta joko vapaaseen tilaan viitottuna tai taktiilisti. (Lahtinen 2006, 189–190.)

Sosiaalishaptinen kommunikaatio muodostuu keholle tuotettavista viesteistä eli haptiiseista. Niitä tuotetaan kosketuksen ja liikkeiden avulla yleisesti kehon neutraaleille alueille kuten käteen, käsivarteen, olkavarteen ja yläselkään. Nämä

alueet ovat myös toiminnallisesti helpoimpia käyttää. Tekopaikka on sidoksissa kyseisen hetken toimintaan ja tilaan. Sosiaalishaptisessa kommunikaatiossa molemmat osapuolet ovat interaktiivisia, eli he lähettävät ja vastaanottavat viestejä. Tilanteeseen ei välttämättä liity viittomista eikä puhetta. Sosiaalishaptista kommunikaatiota voidaan käyttää itsenäisesti tai se voi tukea puhetta, kirjoitusta, viittomista, kuvien, symbolien tai esineiden käyttöä. Haptiisien avulla voidaan muun kielellisen viestinnän ohella antaa reaaliaikaista tietoa esimerkiksi ympäristössä olevien henkilöiden ilmeistä ja eleistä, joita näkövammaisen henkilön olisi muuten vaikea hahmottaa. Tämä mahdollistaa hänelle reaaliaikaisen reagoinnin eri tilanteisiin. Kosketuksen avulla voidaan välittää myös tunnetiloja niin sanotun tunnekäden välityksellä tai kuvata muiden käyttäytymistä ilme-haptiiseilla. (Lahtinen & Palmer 2014, 19–20.)

Eri kommunikointitapoja ja -menetelmiä voidaan käyttää yhdessä tai erikseen. Puheella kommunikoiva kuurosokea voi esimerkiksi kuunnella kuulokojeillaan induktion kautta luentoa ja ottaa samalla vastaan pikaviestejä ympäristön reaktioista keholleen. Osa puheella kommunikoivista kuurosokeista ei pysty vastaanottamaan puhetta ollenkaan, jolloin vastaanottokanava ja menetelmä on jokin muu, esimerkiksi taktiili viittominen tai kirjoitus. (Lahtinen 2006, 189.)

Kuurosokeiden ryhmä on siis varsin heterogeeninen ja vammavariaatiot ja -asteet ja niiden synty ja kehitys hyvin erilaisia. Useimmilla vammat etenevät, jolloin myös kommunikointi muuttuu. Joitakin menetelmiä voi jäädä pois tai ne jäävät vähemmälle ja jotkin saattavat korostua enemmän kuin aiemmin. (Suomen Kuurosokeat ry 2011, 53; Kovanen & Lahtinen 2006, 9.)

2.3 Kuulon apuvälineet

Kuulon apuvälineitä ovat erilaiset kuulokojeet. Ne auttavat hyödyntämään jäljellä olevaa kuuloa, mutta eivät tee henkilöstä normaalisti kuulevaa. Yksi niistä on korvantauskoje. Muita kuulokojeita ovat korvakäytäväkoje ja taskukoje. Kommunikaattori vahvistaa ääntä ja sopii sellaisille, jotka eivät pysty käyttämään kuulokojetta. (Kuuloliitto ry i.a. -a)

Sisäkorvaistute eli cochlear-implantti on leikkauksella asennettava sähköinen kuulokoje. Se koostuu leikkauksella asennettavasta istutuksesta, joka tulee kallon sisään ja puheprosessorista, joka asetetaan korvaan. (Kuuloliitto ry i.a, -b)

3 KUUROSOKEALLE TULKKAUS

3.1 Kuurosokealle tulkkauksen osa-alueet

Kuurosokealle tulkatessa on tärkeää välittää kieltä sekä opastaa ja kuvailla ympäristöä. Kielen välittämisen ohella eri kommunikaationmenetelmien yhdistelmillä kuurosokealla on mahdollista saada riittävästi tietoa ympäristöstään. Tämä mahdollistaa ympäristön hallinnan sekä siinä liikkumisen ja toimimisen kuurosokealle. Hän hahmottaa ympäristöään tulkin näköhavaintojen perusteella tai omien kosketushavaintojensa ja tutkimisensa kautta. Näkövammaa kompensoidaan opastamisen ja kuvailun avulla ja niiden kautta välitetään visuaalista informaatiota kuurosokealle. (Lahtinen 2006, 184–185.)

Kuurosokealle tulkkaus voidaankin Lahtisen (2006, 184) mukaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen, jotka ovat kielen kääntäminen, kuvailu ja opastaminen. Kääntämisessä viesti välitetään kieleltä toiselle esimerkiksi puhuttuna tai kirjoitettuna.

Kuvailussa fyysinen ja visuaalinen ympäristö siirretään kielelliseen muotoon. Kyseessä voi olla yleinen, henkilökohtainen tai sosiaalinen tilanne. Kielellisen muodon lisäksi informaatiota voidaan välittää myös sosiaalisten pikaviestien, kosketuksen, osoitusten tai piirtämisen avulla (Lahtinen 2006, 184).

Opastamisessa voidaan liikkua yhdessä tilassa tai paikasta toiseen sekä orientoitua ympäristöön. Tällöin viestintä tapahtuu suurelta osin kehon liikkeitä tunnistamalla. Opastuksen aikana voidaan olla myös yhdessä paikassa. Silloin ohjaavan käden avulla kuvaillaan ja havainnoidaan tilassa olevia kohteita. Kaikki edellä mainitut osa-alueet voivat olla kuurosokealle tulkkauksessa erikseen tai yhtä aikaa käytössä. (Lahtinen 2006, 184.)

Laurén (2006, 199) puhuu sekä kielten välisestä tulkkauksesta että kielen sisäisestä tulkkauksesta. Vaikka tulkkaus mielletään useimmiten viestin välittämiseksi kahden kielen ja kulttuurin välillä, vammaisten tulkkauspalveluissa tulkkaukseksi katsotaan myös kielen sisäinen tulkkaus, johon kuuluu kuurosokeiden

tulkkauksen kohdalla puheentoisto ääneen tai ilman ääntä, kirjoitustulkkaukseen eri tavoin ja viitottu puhe.

3.2 Puheentoisto

Kuuloliitto määrittelee puheentoiston menetelmäksi, jossa tulkki toistaa puheen selkeällä huuliolla asiakkaan henkilökohtaiseen mikrofoniiin (kuulokoje, induktio, infrapunalaite) selkeällä äänellä tai äänettömästi, riippuen tilanteesta. Tulkki voi tällöin istua asiakkaan lähellä, jolloin asiakas voi lukea tulkin huuliota. (Kuuloliitto ry 2016, 5.)

Kuurosokeiden maailmanliiton verkkosivuilla mainitaan yhtenä kuurosokeiden tulkkausmenetelmänä *clear speech interpreting* (WFDB 2021). Myös hakusanoilla *oral interpreting* ja *oral transliteration* löytyy joitain puheentoistoon liittyviä sivuja ja artikkeleita, mutta ne liittyvät huonokuuloisten ja kuurojen tai puhevammaisten kommunikaatioon.

Humanistisen ammattikorkeakoulun kuurosokeusopinnoista vastaava lehtori Outi Kuvaja (henkilökohtainen tiedonanto 1.12.2020) kertoi opettavansa *puheen selventämiseen* liittyviä asioita ja piti puheentoistoa sen yhtenä osa-alueena. Termi juontanee juurensa vuonna 2004 tehtyyn selvitykseen, jota varten haastateltiin 32 kuurosokeaa, joista 10 vastaanotti tietoa kuulon kautta. Selvityksessä kartoitettiin kuurosokeiden kokemuksia tulkin käytöstä. Haastateltavilta kysyttiin muun muassa *puheen selvennyksestä* osana tulkkausta. Käsite ei ollut kaikille tuttu, mutta vastauksista käy ilmi, että kyse on samasta menetelmästä, josta tässä työssä käytetään nimeä *puheentoisto*. (Lahtinen 2004, 15; 104–105.)

Epäselvän puheen selventäminen on yksi puhevammaisten tulkkausmenetelmistä, jossa tulkki selventää tulkkauspalveluasiakkaan epäselvää puhetta muille lähellä oleville (Suomen puhevammaisten tulkit 2020).

3.3 Puheentoisto tulkkausmenetelmänä

Kansaneläkelaitos, eli Kela, järjestää tulkkauspalvelua muun muassa kuulovammaisille ja kuulonäkövammaisille. Palvelun tuottavat yritykset, joilla on palkkalistoillaan ammatillisen koulutuksen hankkineet tulkit. Hakiessaan tulkkauspalvelua Kelasta tulee kuulonäkövammaisen asiakkaan täyttää kuulonäkövammaisen asiakkaan asiakastietolomake. Lomakkeessa kysytään muun muassa asiakkaan kommunikaation vastaanottamistapaa, ja yhtenä vaihtoehtona siinä tarjotaan puheentoisto (lomakkeessa sanat on kirjoitettu erikseen) joko huuliolla, selkeällä äänellä ja huuliolla sekä huuliolla ja sanan alkukirjaimen näyttäminen sormiaakosilla (Kela i.a. -a 3). Vastaavasti tulkkauspalvelun tuottajien on täytettävä jokaisesta tulkistaan tulkintietolomake, jossa yhtenä tuottamisen kommunikaatiomenetelmänä on puheentoisto samoilla alamenetelmillä kuin asiakastietolomakkeissa (Kela i.a. -b, 3).

3.4 Kuurosokeiden kommunikaatio tulkkikoulutuksessa

Kuurosokeille tulkkaus edellyttää tulkeilta kuurosokeusopintoja. Alan tulkkeja kouluttavat Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) ja Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak). Kummankin oppilaitoksen opetussuunnitelmassa tarjotaan kuurosokeille tulkkauksen opintoja viittomakielen tulkeiksi opiskeleville (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2018, 44; Diakonia-ammattikorkeakoulu 2019, 18.) Lisäksi oppilaitosten avoimissa ammattikorkeakouluissa jo valmiit viittomakielen tulkit ja kirjoitustulkit voivat päteväytyä kuurosokeille tulkkaukseen.

Oppilaitosten kuurosokeille tulkkauksen lehtorit, Outi Kuvaja (Humak) ja Veera Kuusela (Diak) totesivat (henkilökohtaiset tiedonannot 8.12.2020 ja 18.12.2020), että puheentoistosta on ollut vaikeaa löytää tietoa ja opetusmateriaalia ja sitä kaivattaisiin lisää.

3.5 Aiempia tutkimuksia puheentoistosta kuurosokeiden tulkkausmenetelmänä

Suomen Kuurosokeat ry toteutti 2000-luvun alussa kaksi isoa kuurosokeiden kommunikaatioon liittyvää projektia. Kuurosokeiden eri

kommunikaatiomahdollisuudet -projektissa muun muassa kerättiin haastattelun avulla kuurosokeiden tulkinkäyttäjien kokemuksia ja yksilöllisiä ratkaisuja erilaisissa tulkkauksitilanteissa. Tulkin käyttö tutuksi -projektissa julkaistiin yhteenveto viittomakielen tulkeille tehdystä kyselystä. (Lahtinen 2004; Lahtinen & Marttila 2004.)

Ensimmäisen projektin raportissa kuurosokeilta haastateltavilta kysyttiin, mitä puheen selvennys tulkkauksen menetelmänä tarkoittaa. Kaikki eivät tunteneet termiä. Haastateltavat kertoivat käyttävänsä puheen selvennystä muun muassa meluisissa tilanteissa, jolloin puheesta ei saa selvää sekä silloin, kun puhujan äänestä ei muusta syystä saa selvää. Selvennyksessä koettiin tärkeäksi toistajan rauhallisuus, puheen selkeys, äänen oikea voimakkuus, sanojen artikuloiminen loppuun asti, informaation tiivistäminen, puheentoistajan suun liikkeiden näkeminen ja puheentoistaminen juuri niin kuin se on kuultu ja tärkeiden tietojen (esimerkiksi nimien) toistaminen. Myös puheentoistajan huulion näkeminen on tärkeää sekä puhujan etäisyys mikrofonin. Puheentoistoa käytetään asiakkaan pyynnöstä. (Lahtinen 2004, 105–106.)

Tulkinkäyttö tutuksi -projektin viittomakielen tulkeille tehdystä kyselyssä käytettiin puheen selvennyksen sijaan termiä puheentoisto. Tulkit pitivät puheentoistossa tärkeänä puheen ja äänen selkeyttä, rauhallista puherytmiä, äänialan korkeutta ja äänensävyjä. Lisäksi he mainitsivat asiakokonaisuuden tiivistämisen, että toistetaan vain, jos asiakas sitä tarvitsee, tunteiden välittämisen äänensävyillä, rytmityksen ja äänen sopivan voimakkuuden. Yhteistyö asiakkaan kanssa on tärkeää; puheentoistotavoista olisi hyvä sopia etukäteen ja asiakkaan tulisi kertoa tulkille, miten hän ilmoittaa, kun tarvitsee puheentoistoa. (Lahtinen & Marttila 2004, 31–32.)

Marttila (2006) on koonnut vielä kuurosokeiden tulkkipalveluoppaaseen lyhyesti tietoa puheentoistosta. Sen mukaan apuvälineitä käytettäessä tulkin on hyvä puhua rauhallisesti ja selkeästi ja oikealla voimakkuudella. Tulkki voi toistaa tärkeitä sanoja tarvittaessa ja käyttää vaihtoehtoisia sanoja ja ilmaisuja. Puheentoistoa saattaa tukea selkeä huulio eli sanojen muodostaminen selkeästi suulla. (Marttila 2006, 24.)

Kuurosokeat tulkinkäyttäjät ja tulkit ovat siis samoilla linjoilla laadukkaasta puheentoistosta korostaen samoja ominaisuuksia.

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Laadullinen tutkimus

Lähestymistapani oli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa ilmiöstä ei ole tietoa, teorioita, tutkimusta tai halutaan saada ilmiöstä syvälinen näkemys tai hyvä kuvaus. Laadullisella tutkimuksella pyritään siis ilmiöiden ymmärtämiseen ja teorioiden luomiseen. (Kananen 2014, 17.)

4.2 Haastattelu

Erilaiset haastattelut ja osallistuva havainnointi ovat tyypillisiä kvalitatiivisia menetelmiä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 104–105). Haastattelussa tutkijalla ja tutkittavalla tulee olla yhteinen kieli, jolla kommunikoida. Erilaisia haastattelu-muotoja ovat lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja syvähaastattelu. Syvähaastattelusta käytetään myös nimitystä avoin haastattelu. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–87.)

Teemahaastattelulla tutkija pyrkii ymmärtämään syvemmin tutkittavaa ilmiötä, jossa on aina mukana ihminen ja hänen toimintansa. Teemoilla ja niitä tarkentavilla kysymyksillä tutkija kerää haastateltaviltaan tietoa, joka lisää ymmärrystä ilmiöstä. Saatua tietoa saattaa herättää lisäkysymyksiä ja näin saatu tietopohja laajenee, ja tutkija voi rakentaa analysointivaiheen jälkeen kokonaiskuvan tutkimuskohteesta. Parhaimmillaan tuloksena voi olla teoria tai teorioita. Haastattelussa siis pyritään rakentamaan kokonaiskuva yksityiskohdista. Kysymysten kohteena on tutkittava ryhmä tai yksilö ja sen toiminta. (Kananen 2014, 72.)

Haastattelua pidetään hyvänä menetelmänä sen joustavuuden vuoksi; siinä voidaan kysyä uudelleen, tarkentaa ja keskustella informantin kanssa toisin kuin lomakekyselyssä. Haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä keskustelun mukaan ja sen edetessä. Haastattelija voi myös havainnoida samalla, miten asioita sanotaan, ei pelkästään mitä sanotaan. Haastattelut voidaan jakaa

osallistujamäärän mukaan yksilö- ja ryhmähaastatteluihin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–87.)

Teemahaastattelussa käytetään nimensä mukaisesti valmiiksi mietittyjä, tutkimuksen kannalta keskeisiä teemoja ja niitä täydentäviä kysymyksiä. Teemahaastattelun etuna on se, että siinä voidaan kysyä tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä haastateltavien vastauksiin liittyen. Siinä ei voida kuitenkaan kysellä aivan mielivaltaisesti vaan kysymysten on sovittava tutkimuksen alkuperäisen ongelman- ja tehtävänasettelun raameihin. Kysymysten on siis oltava tehtävänasettelun mukaisia ja siihen sopivia. Etukäteen valitut kysymykset tulisi perustua tutkimuksen viitekehykseen ja siihen, mitä asiasta jo tiedetään. Haastattelun avoimuudesta riippuu, sallitaanko kokemusperäisten ja intuitiivisten havainnointien tekeminen suhteessa olemassa olevaan viitekehykseen. Joskus kysymykset voivat antaa tilaa varsin laajoille tulkinnoille ja vastauksille tai sitten voidaan pitäytyä etukäteen valituissa ja varsin tiukoissa ja etukäteen muotoilluissa kysymyksissä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.)

Opinnäytetyössäni tutkin puheella kommunikoivien kuurosokeiden ihmisten kokemuksia puheentoistosta tulkkausmuotona ja -menetelmänä. Oli luontevinta valita tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelu, koska juuri he ovat asiantuntijoita omaan kommunikointiinsa liittyvissä ilmiöissä ja asioissa. Työurallani asiakkainani on ollut paljon eri ikäisiä, eri tavoin kommunikoivia sekä vamma-asteiltaan ja -kirjoiltaan erilaisia kuurosokeita – myös puheella kommunikoivia ja sitä tulkauksessa käyttäviä. Minulla oli siis jo jonkinlainen käsitys aiheesta ja osasin miettiä aihetta avaavia kysymyksiä. Halusin kuitenkin syventää ymmärrystäni aiheesta ja tarkistaa, ovatko käsitykseni puheentoistosta oikeita ja mitä vielä voisin oppia. Kysymykset oli siis mietitty tilaajan kanssa etukäteen ja tarkoitus oli jättää tilaa myös informanttien omille ajatuksille ja kokemuksille (liite 2).

Alun perin aikomuksenani oli haastatella useita puheella kommunikoivia ja puheentoistoa tulkkausmenetelmänä käyttäviä informantteja ja taltioida ryhmähaastattelu videolle. Näin minulle olisi jäänyt materiaalia kysymysten analysointiin ja olisin voinut keskittyä itse haastatteluun ja havainnointiin sen sijaan, että olisin tehnyt muistiinpanoja samalla. Ideana oli säästää aikaa ja myös se, että

informantit olisivat saaneet ideoita toisiltaan vastatessaan kysymyksiin. Koronapandemia sotki kuitenkin suunnitelmani ja haastattelut oli tehtävä etänä tartuntariskin välttämiseksi. Etäryhmähaastattelu olisi vaatinut niin paljon järjestelyitä kuurosokeilta itseltään, että päädyin haastattelemaan jokaista erikseen. Menetelmäksi valikoitui siis lopulta yksilöteemahaastattelut etänä.

4.3 Informanttien valinta

Informanteiksi valitsin kaksi eri ikäistä naista ja kaksi eri ikäistä miestä, koska halusin myös selvittää, onko iällä ja sukupuolella vaikutusta tutkittavaan ilmiöön. Oletuksenani oli, että koska kuurosokeus on usein etenevä yhdistelmävamman, se tuo myös mukanaan muutoksia kommunikointi- ja tulkkaustarpeisiin iän myötä. Siksi oli tärkeää saada haastateltavaksi sellaisia, joilla on pitkä elämäkokemus. Tunsin kaikki haastateltavat entuudestaan ja tiesin heidät puheliaiksi ja halukkaiksi kertomaan kokemuksiaan puheentoiston käyttäjinä. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 59) toteavat, että haastattelututkimuksessa vain muutamakin informanttia haastatteleamalla voidaan saada suuri määrä havaintoja eli laatu korvaa määrän.

4.4 Tutkimuksen kulku ja tietosuoja

Otin yhteyttä informanttiehdokkaisiin sähköpostitse. Kerroin tutkimuskirjeessä opinnäytetyöni aiheesta ja tavoitteesta (liite 1). Kerroin myös kirjoittavani opinnäytetyöni niin, että haastateltavia ei tunnista vastauksista. Kun haastattelu-aika oli sovittu, lähetin jokaiselle ohjeet Zoomin käyttöä varten. Iäkkäämmät haastateltavat epäilivät, etteivät pysty käyttämään ohjelmaa ja ehdottivat puhelinhaastattelua. Niinpä toteutin kaksi haastattelua Zoom-etäyhteydellä ja kaksi puhelimitse niin, että tallensin haastattelut toisen puhelimen sanelimella. Haastattelun aluksi kerroin, että kysymyksiin vastaaminen on vapaaehtoista ja että haastattelun voi keskeyttää milloin vain. Kaikki halusivat kuitenkin vastata kaikkiin kysymyksiin. Esitin kaikille tilaajan kanssa yhdessä sovitut kysymykset ja jonkin verran tarkentavia kysymyksiä haastateltavasta riippuen.

Haastattelujen jälkeen purin tallenteet litteroimalla ne kirjoitetuksi tekstiksi, osin sanatarkasti, jos katsoin tarkkuudella olevan syvempää merkitystä, ja osin vain ydinsisältöjä kirjoittamalla. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä kuusitoista sivua. Litteroitua tekstiä analysoimalla etsin siitä kaikkia informantteja yhdistäviä teemoja, joiden perusteella sain vastauksia etsimiini kysymyksiin.

5 HAASTATELTAVIEN TAUSTATIEDOT

5.1 Haastateltavien kuulo- ja näkötilanne

Informantti A on eläkeikäinen nainen, jolla on todennäköisesti Usherin syndrooman kolmostyyppi. Hän kertoo olleensa lapsesta asti vaikeasti kuulonäkövammaisen. Aiemmin hän käytti korvantauskojeita, mutta nykyään molemmissa korvissa on sisäkorvaistutteen, eli implantin, joiden avulla hän kuulee, mutta ilman apuvälineitä olisi ”aika täydellisesti kuuro”. Näkö hänellä on nykyään niin heikko, että hän erottaa vain, onko yö vai päivä.

Informantti B on työikäinen nainen. Hänellä on kolmostyyppin Usher ja hän on omien sanojensa mukaan käytännössä kuuro. Hänen molempiin korviinsa on asennettu sisäkorvaistutteen viimeisen kahdeksan vuoden aikana. Hänen näkökenttensä on noin kymmenen astetta. Keskeinen näkökenttä hänellä on hyvä. Kommunikoinnissaan hän käyttää puheen lisäksi viittomakieltä, jota hän vastaanottaa rajoittuneeseen näkökenttään.

Informantti C on eläkeikäinen mies. Hän sokeutui lapsena. Kuulo on heikentynyt perinnöllisen sairauden vuoksi. Hän kuulee korvantauskojeilla, mutta ilman niitä olisi täysin kuuro ja ”sosiaaliset tilanteet olisivat täysin mahdottomia”.

Informantti D on työikäinen mies, jolla on kolmostyyppin Usher. Hänellä on molemmissa korvissaan sisäkorvaistutteen, jotka on leikattu muutama vuosi sitten. Hänen näkökenttensä on kaventunut, mutta keskeinen näkö on melko hyvä. Ennen implantteja hän käytti vahvimpia mahdollisia korvantauskuulokojeita.

Taulukko 1. Informanttien taustatiedot

Infor- mantti	Ikä	Suku- puoli	Kuurosokeu- den syy	Kuulo	Näkö
A	65-80	nainen	Usher 3 (epä- selvä)	kuulee kahdella sisäkor- vaistutteella, ilman niitä kuuro	heikko: erottaa päivänvalon
B	30-45	nainen	Usher 3	kuulee kahdella sisäkor- vaistutteella, ilman niitä kuuro	näkökenttä noin 10 astetta, keskeinen nä- kökenttä hyvä
C	65-80	mies	Kuulo: perin- nöllinen sai- raus, näkö: ta- paturma	kuulee kahdella korvan- tauskojeella, ilman niitä kuuro	täysin sokea
D	30-45	mies	Usher 3	kuulee kahdella sisäkor- vaistutteella, ilman niitä kuuro	keskeinen nä- kökenttä kapea mutta tarkka

5.2 Kommunikointi- ja tulkkausmenetelmät

Valitsin haastateltavat sen perusteella, että he käyttävät ensisijaisena kommunikointimenetelmänään puhetta.

Informantti A kertoi olleensa vaikeasti kuulonäkövammainen lapsesta saakka ja käyttäneensä aiemmin korvantauskojeita. Sisäkorvaistutteiden saanti on helpottanut hänen elämänsä paljon. Nyt hän voi kuunnella tulkkia esimerkiksi liikkumisen aikana. Istutteita hän pystyy säätämään monella tavalla ja kulloiseenkin tilanteeseen sopiviksi. Esimerkiksi taustahälyn saa poistettua. Meluisissa tilanteissa hän arvioi kuulevansa ehkä paremmin kuin ennen istutteita.

Informantti B kertoi käyttäneensä aiemmin korvantauskojeita mutta ei kuullut hyvin toisella korvallaan. Tällöin hän kuuli parhaiten naisääniä ja käytti tulkkaus-
sissa naistulkkeja.

Informantti C on käyttänyt aina korvantauskojeita ja kommunikoi puheella. Tulkkausmenetelminä hän käyttää puheentoistoa, opastusta ja kuvailua.

Informantti D kertoi nuorempana selvinneensä korvantauskojeilla, mutta pari vuotta ennen implantti- eli sisäkorvaistuteleikkausta hänen kuulonsa heikkeni niin, että hän luuli kuulevansa, vaikka ei enää kuullutkaan hyvin.

Tulin “sokeaksi” omalle huonolle kuulolleni. Silloin olisin hyötynyt paljon tulkkauspalvelusta.

Informantti A käyttää vapaassa keskustelussa kosketusviestejä, eli haptiiseja, sekä sormi- ja suuraakkosia puheen tukena. Sormi- ja suuraakkoset auttavat häntä esimerkiksi erottamaan sanoja, joissa on kaksoiskonsonantteja. Kosketusviestien avulla hän saa esimerkiksi tulkilta tiedon, milloin pitäisi puhua kovempaa tai hiljempaa tai milloin on sopiva hetki puhua, ettei puhu jonkun toisen päälle.

Informantti B kertoo käyttävänsä puheen lisäksi viitottua puhetta ja viittomakieltä kommunikointimenetelmänään.

Kaikki informantit käyttävät puheentoistoa tulkkausmenetelmänä. Kaikki tarvitsevat myös opastusta – osa jatkuvasti, osa satunnaisesti. Kaikki informantit tarvitsevat muun muassa ympäristön, esineiden, asioiden, ihmisten ja tilanteiden kuvailua. Yksi haastateltavista ei käytä tulkkauksessa kehoviestejä, eli haptiiseja, koska ei pidä selkään piirtelystä. Kaikki muut käyttävät haptiiseja puheentoiston yhteydessä tai erikseen. Yksi haastateltavista pystyy ottamaan kaikkia kolmea, haptiiseja (esimerkiksi selkään), viittomista sekä puheentoistoa, yhtä aikaa vastaan.

5.3 Tulkkauspalvelun käyttö

Tulkkauspalvelua informantit käyttävät vaihtelevasti. Informantti A kertoo käyttäneensä sitä aiemmin niin paljon, että tulkkaustunnit saattoivat loppua kesken vuoden. Nykyään hän käyttää tulkkauspalvelua aika harvoin, osittain henkilökohtaisista syistä.

Informantti B käyttää tulkkauspalvelua työelämässään vähintään viikoittain. Vapaa-aikanaan hän käyttää sitä harvoin – vain pari kertaa vuodessa. Hän kertoi

kuitenkin tulkinkäyttökokemuksensa lisääntyneen kaikin puolin, koska tietää nyt paremmin omat tarpeensa, jaksamisensa ja kykynsä. Tulkkitilausta tehdessään hän pystyy jo etukäteen arvioimaan, onko tulkkaus enemmän viittomakielistä, puheentoistoa vai molempia ja osaa sen mukaan tilata hänelle sopivimman tulkin. Hän on alkanut käyttää jopa kirjoitustulkausta tilanteissa, joissa on katsonut sen järkevimmäksi tulkaustavaksi itselleen. Työelämässä hän tilaa tulkin, koska ei voi aina etukäteen tietää, minkälaisia tilat ja tilanteet ovat ja miten kommunikaatio niissä sujuu. Hänellä on käytössään Kelan tekemä tulkkilista. Määrätyissä tilanteissa, esimerkiksi ollessaan kouluttajana, hän haluaa tulkin, joka on hänen listallaan ja johon on tottunut. Näin hänen ei tarvitse opastaa ja neuvoa, kuinka toimitaan, vaan hän voi keskittyä omiin toimintoihinsa ja töihinsä.

Informantti C käyttää tulkkaukspalvelua normaalioloissa paljon. Joinakin vuosina hän on käyttänyt tulkkaukspalvelutunteja tuplasti Kelan myöntämän vähimmäismäärän (360 t/v) verran. Koronapandemia on kuitenkin vähentänyt hänen tulkkaukspalvelun tarvettaan.

Informantti D käyttää tulkkaukspalvelua melko vähän, mutta tilaa tulkin, jos on menossa hälyisiin tilanteisiin, joissa tulkki ja puheentoisto ovat hänen mielestään välttämättömiä.

Kaikilla informanteilla on siis tarve tilata tulkki, jos tiedossa on tilanne, jossa on paljon melua tai taustahälyä. Vanhemmat informantit, joiden näkökyky on heikko, käyttävät opastusta ja kuvailua puheentoiston lisäksi. Nuoremmat tarvitsevat opastusta ja kuvailua vain ajoittain tilanteen mukaan.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Puheentoiston käyttö tulkkauksilanteissa

Kaikki informantit käyttävät puheentoistoa tilanteissa, joissa on odotettavissa jonkinlaista taustahälyä. He kuitenkin kuuntelevat puhetta ensisijaisesti induktion kautta, jos siihen on mahdollisuus.

Informantti B saattaa joskus pyytää tulkilta tarkennusta esimerkiksi henkilöiden ja paikkojen nimissä, vieraskielisten termien, kellonaikojen ja osoitteiden kohdalla. Vieraskielisten sanojen ja nimien kohdalla hän toivoo tulkin kirjoittavan ne erikseen paperille. Näin tulisi varmistetuksi, että hän on kuullut ja ymmärtänyt asiat oikein. Ollessaan epävarma jostain asiasta hän pyytää tulkkia tarpeen mukaan toistamaan sen. Informantin mielestä puheentoistossa saa olla apuna myös muita menetelmiä kuten esimerkiksi sormiaakkostaminen, isokirjaimet, paperille kirjoittaminen, taktiilit sormiaakkokset. ”Mielestäni ne kuuluvat puheentoistoon apukeinoina”.

Informantti C kertoi tarvitsevansa puheentoistoa esimerkiksi sairaalakäynneillä. Jos muut tilanteessa olevat puhuvat epäselvästi, tulkin rooli puheen sisällön välittäjänä korostuu. Myös taustahäly voi olla niin häiritsevää, ettei puheesta saa selvää. Jos näitä ongelmia ei olisi, hän ei tarvitsisi tulkkia välttämättä ollenkaan. Rauhallisissa ja hälyttömissäkin tilanteissa tulee puhekumppanin olla samassa tilassa ja esteettömässä kontaktissa häneen, jotta varmistuisi, että hän kuulee keskustelun. Joskus hän luulee kuulleensa, vaikka ei oikeasti ole kuullutkaan.

Informantti D kertoi käyttävänsä puheentoistoa tulkkauksen menetelmänä esimerkiksi tilanteissa, joissa on paljon osallistujia. Puheentoiston lisäksi tulkki kuvailee, kuka puhuu ja kuka haluaa puhua juuri hänelle, koska puhuja saattaa olla hänen näkökenttensä ulkopuolella.

Informantti A pyrkii välttämään puheentoistoa sellaisissa yleisötilaisuuksissa, joissa puheentoisto saattaa häiritä muita. Tällöin hän kirjoittaa paperille, kun

haluaa tarkennusta johonkin asiaan tai sanaan ja tulkki toistaa sen kirjoittamalla esimerkiksi kämmenelle. Myöskään informantti B ei käytä puheentoistoa esimerkiksi seminaareissa, koska puhuja voi puhua niin vauhdikkaasti, ettei puheen toistaminen onnistu ja ympärillä olevat ihmiset voivat kokea sen häiritseväksi. Hänen mukaansa asiakkaalle kuuluu valinta, missä tilanteissa puheentoistoa käytetään. Informantti C kertoi joskus mainitsevansa erikseen, milloin ei halua puheentoistoa. Hänen mielestään joillakin tulkeilla on tapana toistaa ja kuvailla kaikkea. Informantti B taas toivoo tulkin kysyvän häneltä, haluaako hän, että toistetaan esimerkiksi junan kuulutuksia.

Informantti C koki ongelmalliseksi sen, että ympärillä olevia ihmisiä häiritsee puheentoisto kuiskaamalla, vaikka se on ainoa tapa hänelle saada tietoa tilanteesta. Hänen mukaansa ihmisten on helppo ymmärtää, jos tulkataan puhutulta kieleltä toiselle, mutta ei sitä, että puhuttua kieltä toistetaan. Tilanteen mukaan voisi olla hyvä tehdä selväksi läsnäolijoille, että siinä toistetaan puhetta, koska hän ei kuule sitä riittävän hyvin. Hän pohti sitä, kenen tehtävä se on kertoa muille – tulkin vai hänen itsensä. Tällaisissa tilanteissa hän ja tulkki pyrkivät tietenkin hakemaan sopivaa äänenvoimakkuutta, jotta tulkkaukseen häiritäisi muita mahdollisimman vähän.

6.2 Tulkin sukupuoli ja äänen korkeus

Tulkin sukupuolen vaikutusta kysyttiin äänenkorkeutta ajatellen. Vastajille tulkin sukupuolella ei enää ole merkitystä puheentoiston kannalta. Yksi informantti kertoi kuulleensa paremmin naistulkkeja ja toinen puolestaan paremmin miestulkkeja silloin, kun vielä käyttivät korvantauskojeita. Yksi taas kertoi tottuneensa naisääniin korvantauskojeita käyttäessään. Tämän takia hän käytti silloin enimmäkseen naistulkkeja. Implantointileikkausten jälkeen hänellä on ollut myös miestulkkeja. Yksi informantti kertoi, että kuulo- ja näkötilanteissa voi olla myös vaihtelua ihan päivittäinkin niin, että joinakin päivinä saattaa kuulla paremmin korkeampia ääniä ja toisena päivänä matalampia.

Kaikista informanteista on tärkeää, että puhetta toistettaessa sanat lausutaan selkeästi. Informantti A:n mielestä selkeän artikulaation lisäksi tulee olla myös selkeä puheen rytmitys. Puhe ei saa olla liian nopeaa. Jos tulkin puheesta ei saa selvää, se vie voimia. Taustahäly voi myös häiritä paljon, ja tulkin tulisikin huomioida, milloin kannattaa puhua ja milloin ei. Tulkin kannattaa odottaa rauhallisempaa hetkeä ja toistaa puhetta vasta silloin. Tulkin tulee myös huomioida äänensä voimakkuus; liian hiljainen ääni ei kuulu. Informantti B:n mielestä naisilla puhetta selkeyttää äänen mataluus, mutta miehillä äänen kuuluvuutta ja selkeyttä voivat heikentää parta ja viikset sekä äänen möreys. Kaikkeen tähän vaikuttaa hänen mukaansa minkä tyyppinen kuulonalenema kuurosokealla on ja millaisia äänen taajuuksia hän kuulee.

Informantti C kuulee nais- ja miestulkkiä ääniä vaihtelevasti ja siihen vaikuttaa myös hänen vireystilansa.

Informantti D:n mukaan selkeä ääni ja artikulaatio auttavat selvän saamisessa etenkin hälyisissä tilanteissa. Hänen mukaansa ”muminoita ja mussutuksia” tulisi välttää sukupuolesta riippumatta. Parhaiten hän kuulee, jos tulkki lausuu selkeästi ja tauottaa sanoja ja lauseita. Hälyisissä tilanteissa on myös tärkeää, että tulkilla on katsekontakti häneen puhetta toistaessaan.

Kaikilla sisäkorvaistutteet saaneilla informanteilla kuuleminen oli parantunut niin paljon, ettei puhujan äänen korkeudella ollut enää niin suurta merkitystä kuin esimerkiksi kuulokojeita käyttäessään. Informantti B:n mielestä kuuleminen on yksilöllistä ja kuulotutkimuksen tulokset antavat paljon osviittaa siitä, miten ja millaisia ääniä henkilö kuulee parhaiten.

6.3 Tulkin sijoittuminen puheentoistotilanteessa

Informantti A:lla on huono tasapaino ja hän haluaa, että tulkki on hänen vasemmalla puolellaan, koska hän pystyy silloin säilyttämään paremmin tasapainonsa. Kuulemisen kannalta sillä ei ole merkitystä, koska hän kuulee molemmilta puolilta. Pidemmässä tulkkauksitilanteissa hänellä on kaksi tulkkiä, jolloin he vuorottelevat. Lepovuorossa oleva tulkki tukee tulkkauksivuorossa olevaa. Informantti

käyttää puheentoistoa myös liikkueessaan. Tulkki voi kävellessä puhua suoraan mikrofoniin, joka on yhteydessä hänen kaulainduktioonsa, joka puolestaan on yhteydessä hänen sisäkorvaistutteisiinsa. Näin tulkin sijoittuminen on vapaampaa verrattuna aikaan, jolloin hänellä oli vielä korvantauskojeet.

Informantti B toivoo käyttäessään kahta tulkkia yhtä aikaa, että toinen tulkki on hänen edessään ja toinen vierellä. Toinen tulkeista viittoo hänelle kapeaan näkökenttään ja toinen toistaa puhetta tarvittaessa. Ensimmäinen implanttileikkauksen jälkeen hän toivoi tulkin asettuvan implantoidun korvan puolelle, mutta kun toiseenkin korvaan oli asennettu sisäkorvaistute, tulkki voi sijoittua kummalle puolelle tahansa.

Informantti C kertoo:

Tilanteesta riippuen tulkin sijoittuminen vaikuttaa. Selkeintä on, jos tulkki on edessä ja ääni tulee suoraan edestä minulle. Myös paremman korvan puolelta sivusta.

Informantti D toivoo tulkin olevan mieluummin sivulla. Hän ei hyödy huulitalukemisesta eikä viittomisesta. Puheentoiston ja pikaviestit hän saa vastaanotettua helpoiten vasemmalta puolelta.

Informantti D:llä on myös käytössään kaulainduktio äänensiirtolaitteena käyttäessään matkapuhelinta tai tietokonetta. Isoissa yleisötilaisuuksissa hänellä on mukanaan mikrofoni, joka on yhteydessä induktioon ja johon tulkki voi toistaa puhetta läheltä ja kaukaa. Lähellä ollessaan tulkki voi samalla, kun toistaa puhetta, myös antaa sosiaalisia viestejä eli haptiiseja. Tämä menetelmä toimii hänen mielestään hyvin ja on muunneltavissa jokaiseen tilanteeseen parhaiten so-pivalla tavalla.

6.4 Murteiden ja äänensävyjen toistaminen

Kolme informanttia toivoi tulkin toistavan äänensävyjä. A kertoi kuulevansa puhujan äänensävyt harvoin. Tulkin on tärkeää toistaa ne, koska niistä pystyy

päättämään asioita paremmin. Informantti D oli samoilla linjoilla. Hänen mukaansa tulkin olisi hyvä toistaa myös äänensävyjä, koska niiden kautta hän saa enemmän tietoa puhujan tunnetiloista. Samaa mieltä edellisten kanssa oli myös informantti B, mutta hänen mukaansa toistossa tulisi pysyä asiallisuuden rajoissa. Tulkilla pitää olla tilannetajua, milloin se on asiallista ja milloin taas liioittelua. Monotoninen puheentoistaminen on hänen mielestään puuduttavaa. Hänen mielestään puhujan persoonaa saa tuoda esiin, jos se kuuluu äänensävyissä ja jos sen pystyy tekemään niin, ettei siitä tule häiriötä. Äänensävyissä, ilmeissä ja eleissä ei saa hänen mukaansa kuitenkaan olla ristiriitaa tulkatun asian kanssa.

Informantti C:lle äänensävyillä ei ollut merkitystä. Pääasia on, että tulkin äänestä saa selvää. Hän ilmaisee tulkille, jos ei saa selvää ja hänen mielestään tulkin ei tarvitse muuttella ääntään.

Informantti A toivoo, että tulkki toistaisi myös puhujien murteita ja tarvittaessa myös selittäisi, mitä eri murreilmaisut tarkoittavat. Hänen mielestään murteet ovat rikkaus. Tulkki saa myös käyttää omaa murrettaan, mutta ei kuitenkaan koko ajan vaan ainoastaan sellaisiin kohtiin, joihin se sopii. Vapaammissa tilanteissa, kuten esimerkiksi kaupungilla liikuttaessa, tulkin omat ”murreletkautukset” eivät haittaa. Informantti B kertoi, että tulkki voi väläyttää puhujan murretta vaikka aluksi ja sitten palata yleiskielisyyteen. Jos tulkin on vaikeaa toistaa tai ymmärtää puhujan murretta, se pitäisi kertoa asiakkaalle.

Informantti C toivoo murteiden toistoa tulkilta:

Mitä enemmän, sen hausempaa. Jos en ymmärrä, niin kysyn, mitä tarkoitettiin.

Informantti D oli samoilla linjoilla edellisten kanssa. Hänen mukaansa on hyvä, että tulkki toistaa myös murteita, koska se on kielellistä rikkautta. Jos tulkki toistaa murreilmaisuja vain yleiskielellä, keskusteluista ja puheista menee paljon nyansseja ohi.

6.5 Vauhdikkaan puhujan toistaminen

Joissakin tilanteissa voi olla niin vauhdikas puhuja tai puhujia on paljon ja keskustelu käy niin vilkkaana, että tulkin on mahdotonta toistaa kaikki puhuttu. Tähän kellokään informantilla ei ollut kertoa mitään valmista toimintamallia. Heidän mielestään tulkin tulisi poimia puheesta oleellisin eli vähintään, mistä on kyse ja kuka milloinkin puhuu. D:n mielestä keskustelun ”punaisen langan” tulisi välittyä kuurosokealle. Informantti C:n mukaan tulkki voi myös referoida keskusteluita jälkikäteen sen mukaan, mitä muistaa. Kaikki informantit toivat julki, että ymmärtävät tällaisten tilanteiden olevan tulkille todella haasteellisia ja vaativan tilannetajua.

Tilanteissa, joissa käynnissä on vilkas keskustelu tai yksittäinen puhuja puhuu vauhdikkaasti, on tulkin vaikeaa tai mahdotonta toistaa kaikkea informaatiota. Kaikki informantit toivoivat tulkilta taitoa tiivistää ja referoida oleellisin. Yhden informantin mukaan olisi tärkeää, että keskustelun ”punainen lanka” tulisi kuurosokealle selväksi. Hän toivoo, että tulkki kertoo asiakkaalle, jos ei pysty toistamaan kaikkea sanatarkasti.

6.6 Laulujen ja runojen toistaminen

Laulujen ja runojen toistamiseen ei informanteilla ollut valmista, jokaiseen tilanteeseen sopivaa ratkaisua. Yhtä aikaa esityksen kanssa toistettu puhe häiritsee ja tekee siitä epäselvän. Informantti A:n mielestä esityksiä ei voi ainakaan keskeyttää, koska ne tulevat jatkumona. Hänestä olisikin ihanaa, jos tulkki esimerkiksi laulujen aikana laulaisi mukana. Tällöin hän saisi paremmin selvää sanoista.

6.7 Hyvän puheentoistotulkin ominaisuuksia

Informantteja pyydettiin kertomaan esimerkki hyvin onnistuneesta tulkkauskokemuksesta. Informantti C kertoi eräästä lääkärikäynnistä sairaalassa. Paikalla oli hänen, tulkin ja lääkärin lisäksi myös lääkäriksi opiskelevia harjoittelijoita. Lääkäri puhui kähisevällä äänellä ja opiskelijat ympärillä kertoilivat kesälomamuistojaan toisilleen lääkärin puheen päälle. Lisäksi ympärillä oli myös muuta hälyä ja häiriötä. Informantti pyysi toistuvasti opiskelijoita olemaan hiljaa ja nämä

vaikenivatkin, mutta jo parin minuutin jälkeen pyyntö unohtui ja sama puheensorina palasi taas. Onneksi hänellä oli mukanaan tuttu kokenut tulkki, joka pystyi toistamaan lääkärin puheen. Ilman tulkkiä hän ei olisi saanut lääkärin puheesta mitään selvää.

Informantti D:n esimerkki hyvin onnistuneesta tulkkauskokemuksesta oli eräs hänen tekemänsä ulkomaanmatka. Mukana reissussa hänellä oli kaksi tulkkiä. Tulkki toisti kävellessä seurueen muiden jäsenten keskusteluita hänen korvaansa. Informantilla ei ollut vielä sisäkorvaistutteita tuolloin. Vastaavanlaisia tilanteita oli myös muita matkan aikana.

Oli hyvä fiilis ja jäi enemmän energiaa matkasta nauttimiseen. Tulkki oli oma-aloitteinen ja annoin hänestä hyvää palautetta.

Kaikki informantit korostivat, että tulkkaus on yhteistyötä, eli yhteistyökyky on tulkin tärkeä ominaisuus. Kolme toivoi tulkilta ihmisenä olemista: että tulkki on inhimillisen rento, empaattinen ja persoonallinen, ei kivikasvoinen. Kaksi informanttia mainitsi hyvän tilannetajun ja oma-aloitteisuuden. Hyvä tulkki uskaltaa sanoa, jos jokin asiakkaan käytöksessä häiritsee hänen työntekoaan (esimerkiksi pöydän naputtelu) ja pyytää asiakkaalta aika ajoin palautetta tulkkauksestaan. Kaksi informanttia kertoi arvostavansa tuttuja tulkkeja, jotka tietävät hänen tarpeensa tulkkauksen suhteen.

Muita hyvän puheentoistotulkin ominaisuuksia olivat

- asiallinen
- hyvä ihmistuntija
- joustava
- ilmeikäs

Kysymys on kohtaamisesta ihmisten kesken. Kuuroille tulkki voi olla vain kielen välittäjä, mutta meille kuurosokeille hän voi merkitä enemmän myös henkilönä.

Informantti A

Arvostan tulkissa persoonallisuutta ja sävyjä eleissä, ilmeissä ja puheessa.

Informantti B

7 POHDINTA JA ARVIOINTI

Kela edellyttää kuurosokeiden tulkeilta puheentoiston hallitsemista, jotta he voivat välittää pätevän tulkin puheentoistoa käyttävälle asiakkaalle. Tavoitteenani oli saada tietoa, millä tavoin ja missä tilanteissa kuurosokeat henkilöt käyttävät puheentoistoa ja mitä he odottavat siltä, jotta se olisi hyvää ja toimivaa. Haastatteluiden myötä sain tehtyä asiakkailla ja tulkeilla olevaa hiljaista tietoa näkyväksi. Tutkimuskohteena oli neljä henkilöä, joten tulokset eivät suo mahdollisuutta yleistämiseen. Saamani tulokset ovat kuitenkin hyvin samansuuntaisia Lahtisen ja Marttilan kuurosokeille ja tulkeille tehtyjen haastattelujen ja kyselyiden tulosten kanssa (Lahtinen 2004; Lahtinen & Marttila 2004). Koska keskityin tutkimuksessa vain puheentoistoon, sain luonnollisesti laajemmin tietoa tästä menetelmästä ja sen onnistuneesta käytöstä.

Opinnäytetyöni kokoaa yhteen tietoa puheentoistosta tulkkausmenetelmänä. Sain itse vahvistusta kokemuksen kautta hankitulle hiljaiselle tiedolle. Koska haastatteleman tulkkiopetuksen kuurosokeusopinnoista vastaavat lehtorit olivat sitä mieltä, että puheentoistosta tulkkausmenetelmänä on varsin niukasti olemassa olevaa tietoa, tutkimukseni vastaa siihen tarpeeseen. Tulkkiopiskelijoiden lisäksi myös ammatissa toimivat tulkit saavat tästä vahvistusta omille kokemuksilleen ja parhaimmassa tapauksessa ihan uuttakin tietoa.

Puheentoistoa voi harjoitella, eli opetella puhumaan mahdollisimman selkeästi ja rauhallisesti, opetella tiivistämään kuulemaansa puhetta ja opetella toistamaan itselle vieraita murteita tai miettiä, miten voisi toistaa laulua tai runoa. Näitä taitoja puheentoistotulkki tarvitsee tämän tutkimuksen mukaan (liite 3).

Aiemmissa kuurosokeille ja tulkeille suunnatuissa tutkimuksissa on käytetty termiä puheen selvennys. Pitäisin nämä termit erillään. Puheen selvennys on tulkkausmenetelmä henkilölle, jolla on vaikeuksia tuottaa ja ymmärtää puhetta. Asiakkaan puhe voi olla esimerkiksi niin epäselvää, että hän tarvitsee tulkin selvittämään puhettaan toiselle osapuolelle. Menetelmä on yleinen puhevammaisten tulkkauksessa. (Puhevammaisten tulkit 2020.) Osalla kuurosokeista voi olla

ongelmia puheen tuottamisessa, jolloin myös he tarvitsevat puheen selvennystä. Termien käytössä olisi hyvä miettiä, kummasta tosiasiallisesti on milloinkin kyse.

Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että puheentoistoon kuuluu paljon muutakin kuin vain pelkkä puheen toistaminen. Itse näen, että puheentoisto voidaan tulkkausmenetelmänä rajata koskemaan vain puheen toistamista, mutta sen lisäksi tulkkauksessa voidaan käyttää yhtä aikaa monia muita menetelmiä, kuten haptiiseja, sormiaakkosia, viittomia tai kirjoittamista/kirjoitustulkkauksia. Muiden menetelmien käyttö tulikin esille haastatteluissa. Puheentoistoasiakkaan tulikin on hyvä hallita useita menetelmiä ja olla valmis ottamaan käyttöön niitä joko vaihtoehtoisesti tai yhtä aikaa puheentoiston kanssa. Jatkotutkimusaiheeksi sopisi puheentoiston ja muiden kommunikaatiomenetelmien yhtäaikaisen käytön edut, sillä monet kuurosokeat voisivat hyötyä siitä, että saavat entistä enemmän tietoa yhtä aikaa useampaa aistikanavaa pitkin.

Puheentoistoasiakkaita saattaa tulevaisuudessa olla yhä enemmän, koska tekniikka kehittyy hurjaa vauhtia myös kuulon apuvälineissä. Tämän tutkimuksen haastateltavista kolme kertoi kuulevansa sisäkorvaistutteilla paremmin kuin aiemmin korvantauskojeilla ja ottaneensa puheentoiston jälleen käyttöön. Toisaalta yksi kertoi, ettei sisäkorvaistutteen saamisen jälkeen ole enää tarvinnut paljon puheentoistoa, koska kuulee istutteiden avulla niin hyvin.

Tutkimusprosessini oli pitkä ja välillä haasteellinenkin. Koronapandemiasta johduneet ongelmat koituivat lopulta siunaukseksi. Etähaastattelujen ansiosta kenenkään ei tarvinnut matkustaa minnekään. Lisäksi kaikki pystyivät valitsemaan itselleen sopivimman paikan. Zoom-etäyhteyden etu oli ohjelmaan sisäänrakennettu tallennusominaisuus. Kahden haastateltavan kohdalla etäyhteys ei harmillisesti, mutta ymmärrettävästi, onnistunut, koska videoyhteyden käyttö oli heille vierasta. Puhelinhaastattelussa ilmeet ja eleet jäivät näkemättä mutta sain kuitenkin vastauksia kysymyksiini.

Noudatin tutkimuseettisiä periaatteita. Perehdyin monipuolisesti aiheeseen. Kerroin mahdollisimman tarkasti informanteille, mitä tutkimus koskee ja annoin heille mahdollisuuden olla vastaamatta tai keskeyttää haastattelu. Tulokset on esitetty

niin, että niistä ei tunnista haastatteluun osallistuneita. Säilytin haastattelutallenteet turvallisesti vain omalla tietokoneellani ja salasanaalla suojatussa pilvipalvelussa. Poistan haastattelutallenteet pysyvästi opinnäytetyön arvioimisen jälkeen. Olen luvannut lähettää opinnäytetyöni kaikille haastateltavilleni.

Puheentoisto on vain yksi osa kuurosokeille tulkkaamisen laajaa kirjoa. Se on kuitenkin joissain tilanteissa ainoa tiedonsaantimenetelmä. Siksi onkin tärkeää, että kaikki menetelmää käyttävät tulkit ja asiakkaat ovat mahdollisimman tietoisia puheentoiston mahdollisuuksista. Informantti A:n sanoin:

Palkitsee itseä, kun tulkkaus on onnistunut.

LÄHTEET

- Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opetussuunnitelma. Tulkki (AMK), viittomakielen ja puhevammaisten tulkkaus. Saatavilla 8.2.2020
<https://www.diak.fi/wp-content/uploads/2019/08/Diak-OPS-2019-Tulkki-AMK-viittomakielen-ja-puhevammaisten-tulkkaus.pdf>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu. *Tulkkauksen ja kielellisen saavutettavuuden koulutus opetussuunnitelma 2018–2024*. Saatavilla 8.2.2021
<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2018/08/Tulkki-AMK-OPS-2018-2024.pdf>
- Hyvärinen, L. (2010). Usher ja toiminnallinen näkö. Teoksessa Wetterstrand, T. (toim.) *Usher tuli taloon*. Suomen Kuurosokeat ry. Helsinki.
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kehitysvammaliitto (2020). Papunet. Muu viittomakommunikaatio. Saatavilla 8.2.2021 <https://papunet.net/tietoa/muu-viittomakommunikaatio>
- Kela (i.a.-a). Asiakastietolomake TU12. Kuulonäkövammaisen asiakas. Saatavilla 8.2.2021 <https://www.kela.fi/documents/10192/3861304/TU12.pdf>.
- Kela (i.a.-b). Tulkintietolomake TU52. Kuulo- ja kuulonäkövammaisten tulkit. saatavilla 8.2.2021 <https://www.kela.fi/documents/10192/3861304/TU52.pdf>
- [Kovanen, M. & Lahtinen, R.](#) (2006). *Kohdataan ja kommunikoidaan*. Tietoa taktiliviittomisesta sen opettamisesta. Suomen Kuurosokeat ry Julkaisuja A5/2006.
- Kuuloliitto ry (2016). Opas *tulkkauspalvelusta*. Saatavilla 5.2.2021
https://www.kuuloliitto.fi/wp-content/uploads/2017/01/opas_tulkkauspalvelusta_8.4.2016.pdf
- Kuuloliitto ry (i.a.-a). Kuulo. Kuulokojeet ja apuvälineet. Saatavilla 8.2.2021
<https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/kuulokojeet-ja-apuvälineet/>

- Kuuloliitto ry. (i.a.-b) Kuulo. Sisäkorvaistute. Saatavilla 8.2.2021
<https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/sisakorvaistute/>
- Kuuloliitto ry (2016). Opas tulkkauspalvelusta 2016. Saatavilla 8.2.2021
https://www.kuuloliitto.fi/wp-content/uploads/2017/01/opas_tulkkauspalvelusta_8.4.2016.pdf
- Kuuloliitto ry. Selkeä puhe ja huulioluku. Saatavilla 31.12.2019 <https://www.kuuloliitto.fi/selkea-puhe-ja-huulioluku/mita>
- Kuurojen Liitto ry. Viittomakielet. Viittomakielet ja viittomakieliset. Saatavilla 31.12.2019 <https://www.kuurojenliitto.fi/fi/viittomakielet/viittomakielet-ja-viittomakieliset>
- Lahtinen, R. (2006). Kuurosokeille tulkkaus – haasteellista ja vaihtelevaa. Teoksessa Hytönen, N. & Rissanen, T. (toim.), *Käden käännteessä*. Helsinki: Finn Lectura (s. 182–198)
- Lahtinen, R. (2004). *Sujuva tulkkaus kuurosokeille*. Selvitys kuurosokeiden tulkinkäytön kokemuksista. Suomen Kuurosokeat ry Julkaisuja B2/2004.
- Lahtinen, R. & Marttila, J. (2004). *Sujuva tulkkaus kuurosokeille 2*. Selvitys tulkeille tehdystä kyselystä. Kuurosokeiden eri kommunikaatiomahdollisuudet -projekti ja Tulkinkäyttö tutuksi -projekti. (Raportti 3. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja 3B / 2004)
- Lahtinen, R. & Palmer, R. (2014). *Kehontarinoita haptiiseilla, kosketusviestejä kaiken ikäisille*. Helsinki.
- Laurén, S. (2006). Kielen sisäinen tulkkaus. Teoksessa Hytönen, N. & Rissanen, T. (toim.), *Käden käännteessä*. Helsinki: Finn Lectura. s.199–225)
- Marttila, J. (2006). Kuurosokeiden kommunikaatio. Teoksessa Vartio, R. (toim.), *Haasteena kuurosokeus* (Suomen Kuurosokeat ry:n julkaisuja, 34–40) Suomen Kuurosokeat ry.
- Näkövammaiset lapset ry. Koulutielle. Pistekirjoitus. Saatavilla 31.12.2019
<https://www.silmatera.fi/koulutielle/pistekirjoitus/>
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. (2014). *Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan*. Helsinki: Sanoma Pro oy.

- Puhevammaisten tulkit (2020). Uutiset. Tulkkítietoá. Puhevammaisten tulkkí?
Saatavilla 10.2.2021 <https://www.puhevammaistentulkit.fi/uutiset/tulkkítietoá/>
- Salonen-Kajander, R. (2010). Usher ja perinnöllisyys. Teoksessa Wetterstrand, T. (toim.), *Usher tuli taloon*. Suomen Kuurosokeat ry (s.12–16)
- Sankila, E.-M. (2010). Usher ja diagnostiikka. Teoksessa Wetterstrand, T. (toim.), *Usher tuli taloon*. Suomen Kuurosokeat ry. Helsinki: Suomen Kuurosokeat ry (s. 8–11)
- Sankila, E.-M. (2020). Usher ja diagnostiikka. Teoksessa Wetterstrand, T. (toim.), *Usher tuli taloon*. Suomen Kuurosokeat ry. Helsinki: Suomen Kuurosokeat ry (s. xx–xx). Helsinki: Suomen kuurosokeat.
- Suomen Kuurosokeat ry (2011). Pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä.
- Suomen Kuurosokeat ry (i.a.). Kommunikaatio. Kuurosokeiden kommunikaatiomenetelmät. Saatavilla 7.2.2021. <https://kuurosokeat.fi/kuurosokeus/kuurosokeiden-kommunikaatiomenetelmat/>
- Suomen puhevammaisten tulkit (2020). Uutiset. Tulkkítietoá. Saatavilla 6.2.2021 <https://www.puhevammaistentulkit.fi/uutiset/tulkkítietoá/>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- WFDB (2021). Interpretation. Saatavilla 7.2.2021 <https://www.wfdb.eu/interpretation/>

LIITE 1. Tutkimuskirje

Hei

Opiskelen Diakonia Ammattikorkeakoulussa viittomakielentulkin ammattikorkeakoulututkintoa. Suomen Kuurosokeat ry:n tilaamassa opinnäytetyössäni tutkin puheentoistoa tulkkausmenetelmänä kuurosokealle asiakkaalle. Työni tavoitteena on selvittää, millaista on hyvä ja laadukas puheentoisto. Työni toivon parantavan omaa ja myös muiden, jo ammatissa olevien, tulkkien ammattitaitoa sekä antavan eväitä tulkkioiskelijoiden koulutukseen.

Haastattelen neljää pääasiassa puheella kommunikoivaa kuurosokeaa, ja toivon, että sinä voisit olla yksi haastateltavani. Korona-pandemian vuoksi toteutan haastatteluni Zoom-etäohjelmaa käyttäen ja sitä varten tarvitset tietokoneen, tabletin tai älypuhelimien. Jos osallistut ja sinulla on mahdollisuus käyttää Zoomia, niin lähetän sinulle linkin ohjelmaan. Haastattelussa on valmiina reilu kymmenen kysymystä ja se kestää korkeintaan 1,5 tuntia. Omille, kysymysten ulkopuolisille, mielipiteillesi on myös luonnollisesti tilaa. Tallennan haastattelun, jotta voin palata siihen, kun puran ja analysoin vastauksiasi. Kun opinnäytetyöni on valmis, hävitän taltioimani materiaalin. Varsinaisessa, valmiissa, työssäni käsittelen vastauksiasi niin, ettei niistä voi päätellä, kuka on kysymyksessä.

Miltä kuulostaa? Olisin hyvin kiitollinen, jos lähtisit tähän mukaan! Jos lähdet, sopsisiko sinulle lahjoittaa 1,5 tuntia ajastasi jonakin seuraavista päivistä ja ajanjaksoista:

to 11.6. klo 9–12,

ma 15.6. klo 12–20,

ti 16.6. 10–20,

ke 17.6. klo 10-20,

ma 22.6. klo 10–20.

Ilmoitahan 7.6.2020 mennessä vastauksesi!

Teknisenä tukena haastattelussa on vaimoni X.X., joka ei osallistu haastatteluun, mutta huolehtii, että tekniikka ja tallennus toimivat.

Yhteistyöterveisin

Jyri Huhtinen

[jyri.huhtinen@student.diak.fi](mailto: jyri.huhtinen@student.diak.fi)

p. xxx xxxxxxxx

LIITE 2. Haastattelukysymykset

Taustatiedot

- ikä
- kuurosokeuden diagnoosi
- näkö- ja kuulotilanne tällä hetkellä
- kommunikaatiomenetelmät
- tulkkausmenetelmät
- tulkkauspalvelun käyttö

Puheentoisto

- missä tilanteissa käytät tulkkausmenetelmänä?
- Miten tulkin sukupuoli vaikuttaa?
- Miten tulkin ääni vaikuttaa?
- Tulkin sijoittuminen
- Erilaisten apuvälineiden (kuulokoje, mikrofoni) käyttäminen puheentoistossa
- Onko puheentoistotoiveesi muuttuneet ajan myötä? Jos ovat, mitkä asiat ovat vaikuttaneet siihen (kuulon muuttuminen, uusi kuulokoje, implantti...)
- Saako tulkki tulkita äänensävyillä puhujaa?
- Pitääkö tulkin toistaa murretta?
- Pitääkö tulkin toistaa kaikki? Jos ei pysty, mitä tulkin pitäisi tehdä? (Valikointi, tiivistäminen...)
- Laulujen ja runojen toistaminen?
- Käytätkö kosketusviestejä puheentoiston yhteydessä? Miten ja miksi? Miten ne auttavat puheentoistossa?
- Yhteenvetona: Millaista on paras mahdollinen puheentoisto tulkkausmenetelmänä juuri sinulle?
 - apukysymyksenä: Mieti parasta mahdollista puheentoistotulkkia: Mitä ominaisuuksia hänellä on? Miksi juuri hän on paras sinulle?

LIITE 3. Vinkkejä tulkille puheentoistotulkkaukseen

ENNEN TULKKAUSTA

- Harjoittele etukäteen puheen tiivistämistä ja eri murteiden toistamista.
- Tarkista asiakkaan profiilista, mitä muita tulkkausmenetelmiä hän on merkinnyt, ker-
taa ne ja myös muut kuurosokeiden kommunikaatiomenetelmät.
- Tarkista asiakkaalta, haluaako hän, että toistat koko ajan kaiken kuulemasi vai an-
taako hän merkin, kun ei kuule jotakin.
- Tarkista myös, mitä menetelmiä hän olettaa käyttävänsä tulkkaustilanteessa ja va-
raudu niiden mukaisesti (paperi: vierasperäisten sanojen kirjoittaminen, käteen kir-
joittaminen, sijoittuminen...)
- Jos äänesi on käheä, tee äänenavausharjoituksia.

TULKKAUSTILANTEESSA

- Ole läsnä, tarkkaile tilannetta ja muuta toimintaasi joustavasti.
- Ole valmis käyttämään tulkkauksen asiantuntijan puheenvuoro, jos asia on muille
paikalla olijoille vieras tai puheentoisto häiritsee heitä.
- Ole valmis käyttämään muita menetelmiä yhtä aikaa tai vaihtoehtoisesti.
- Sopikaa sopivasta paikasta, mutta mieti jo valmiiksi muita mahdollisia paikkoja kuu-
lemisen ja huulion näkemisen kannalta.
- Testatkaa, että mahdollinen tekniikka toimii.
- Odota sopivaa hetkeä toistaa kuulemasi puhe.
- Toista sanat selkeästi, rauhallisesti ja rytmittäen puhe luonnollisesti.
- Puhu riittävän kuuluvasti ja käytä äänensävyjä.
- Pidä katsekontakti, mikäli asiakas niin toivoo.
- Valmistaudu tulkkaamaan tulkkiparin kanssa yhtä aikaa eri menetelmää käyttäen.
- Jos toistat itsellesi vierasta murretta, selvitä asiakkaalta, toivooko hän sinun toistavan
puheen murretta matkien vai yleiskielellä.
- Jos sinulle on luontevaa laulaa ja asiakas toivoo tulkin toistavan laulua laulamalla,
anna mennä!

TULKKAUKSEN JÄLKEEN

- Pyydä palautetta tulkkauksestasi.
- Arvioi itse, miten onnistuit ja miten voit seuraavalla kerralla mahdollisesti toimia pa-
remmin.